

Міністерство освіти України
Рівненський державний гуманітарний університет
Рівненський інститут слов'янознавства
Київського славистичного університету
Міжнародний економіко-гуманітарний
університет ім. С.Я. Дем'янчука

Слов'янські мови та літератури:
історія, сучасний стан
та перспективи розвитку

М а т е р і а л и
міжвузівського семінару

Рівне – 2007

ББК 80.4

С 48

УДК [811 + 82] = 16

Слов'янські мови та літератури: історія, сучасний стан та перспективи розвитку. Матеріали міжвузівського семінару. – Рівне: РДГУ, 2007. – 238 с.

У збірнику вміщено статті з актуальних проблем славістики викладачів та студентів – учасників Міжвузівського славістичного семінару. Основні теми поданих публікацій стосуються питань історії, сучасного стану та тенденцій розвитку слов'янських мов і літератур (зокрема української, російської, польської та чеської), а також методики їх викладання.

Упорядники - кандидат філологічних наук, доцент

Самборська І.М.

кандидат філологічних наук, доцент

Сербіна Т.Г.

Відповідальний за випуск - кандидат філологічних наук, доцент

Сербіна Т.Г.

*Друкується за рішенням Вченої ради
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 3 від 26 жовтня 2007 року)*

Матеріали публікуються в авторській редакції.

2. Грищенко А.П. Дієслово// Сучасна українська літературна мова/ За ред. А.П. Грищенка. – К.: Вища школа, 1993. – С. 85.
3. Маслов Ю.С. Глагольный вид в современном болгарском литературном языке (Значение и употребление) // Вопросы грамматики болгарского литературного языка. – М., 1959. – 165 с.
4. Русанівський В.М. Дієслово – рух, дія, образ. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 168.
5. Ройзензон Л. І. Двопрефіксні дієслова в українській мові // Українська мова і література в школі. – 1966. – № 11. – С. 19.
6. СУМ Словник української мови: В 11-ти томах. – Київ: Наук.думка, 1970-1980.
7. ССРЛЯ Словарь современного русского литературного языка: В 17-ти томах. – М.; Л., Изд-во АН СССР, 1950-1965.

Шульжук Н.В.

(Рівненський державний гуманітарний університет)

ОСНОВНІ ПИТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТЕОРІЇ ДІАЛОГУ

Дослідження українського діалогічного літературного мовлення і закономірностей його розвитку становить одну з провідних наукових проблем сучасного мовознавства.

Інтерес до проблем діалогічного мовлення пояснюється тим, що мовна комунікація набула величезного значення в сучасному суспільстві, у зв'язку з чим постає проблема, пов'язана зі специфікою вивчення діалогу та його визначенням як поняття в різних галузях науки.

В лінгвістичній літературі діалог та монолог звичайно протиставляються. Однак чіткої межі між ними немає. Існує ряд перехідних типів між монологом та діалогом.

Л.П. Якубинський розглядає монолог та діалог як “форми мовного висловлення”, “форми мовних взаємодій” (“діалогічна форма мовного спілкування”, “монологічна форма мовного висловлення”) [18].

“Особливою формою мовного спілкування”, “основною формою розмовного функціонально-стилістичного різновиду загальнонародної мови” вважає діалог Т.Г.Винокур [4].

Заслуговує на увагу думка Г.М.Чумакова, який визначив діалог як “форму реалізації висловлення” [16].

Існують й інші думки з цього приводу. Так, наприклад, Н.Ю.Шведова визначає діалог не як форму мовлення, а як його різновид, як “обмін висловленнями” [17].

Діалог по-різному трактують психологи. Так, Г.М.Кучинський визначає його як “взаємодію суб’єктів за допомогою мови”, “взаємодію властивих суб’єктам різних смислових позицій” [8].

О.С.Ахманова серед ознак, що відрізняють діалог від монологу, називає “більш складну синтаксичну побудову і намір ширше охопити тематичний зміст, порівняно з тим, що характеризує обмін репліками в діалозі” [1, 132]. Однак діалогічність принципово не пов’язана із нездатністю цієї форми мовлення охоплювати великий обсяг інформації, який міг би втілюватися у складних синтаксичних побудовах.

Діалогічне мовлення, що є основною формою розмовного функціонально-стилістичного різновиду загальнонародної мови, є яскравим виявом комунікативної функції мови. Для того, щоб лише визначити коло особливостей, що відрізняють діалогічне мовлення від інших різновидів мовлення, необхідно встановити причини, які зумовлюють можливість існування таких особливостей, і, отже, дати загальну характеристику діалогу як особливої форми мовного спілкування.

Передача інформації в діалозі йде відразу кількома каналами: словесним, інтонаційним, міміко-жестикуляційним, ситуативно-предметним, тому діалогічне мовлення - явище синкретичне.

Екстралінгвістична зумовленість мовленнєвого акту складається з багатьох чинників: об’єктивних (візуального, темпорального, ступеня офіційності, типовості ситуації, національної специфіки, впливу обраної для розмови теми та ін.) та суб’єктивних (вік, освіта, ерудиція, професійна та соціальна кваліфікація, зацікавленість та обсяг знань про предмет розмови, особливості психічного порядку, індивідуальні особливості мовлення та ін.).

Звичайно, діалог може бути побутовим і офіційним. Нас цікавить передусім діалог неофіційний, в якому особливо часто та яскраво виявляється невідповідність між фактичною інформативністю (змістовою стороною) та вираженими мовними засобами.

Отже, теорія діалогу досить різнобічна, її формують складники різних параметрів. Проблема діалогу має не лише

лінгвістичний аспект. Симбіоз, утворюваний результатами досліджень проблем діалогічного мовлення різними науками, сприятиме всебічному аналізу цього складного та специфічного явища в суто лінгвістичному аспекті.

Основи теорії діалогу у мовознавстві радянського періоду були закладені в працях Л.В.Щерби, Л.П.Якубинського, Є.Д.Поліванова, В.В.Виноградова [детальніше див.: 3, 299-313].

Великий інтерес до діалогу виявляється з кінця 40 - початку 50-х років [2; 17]. З того часу питання діалогу інтенсивно розробляється на матеріалі різних мов : російської [5; 7; 16]; німецької [6]; англійської [15]. Чималий досвід у вивченні діалогу має й українське мовознавство [10; 14].

Діалогічне мовлення у 60-70-ті стало об'єктом кількох дисертаційних досліджень [11; 13].

Специфіка діалогу, різноаспектне його вивчення залишаються актуальними й сьогодні, але в останні два десятиліття помітного внеску в цій царині не зроблено. У 80-90-ті роки з питань діалогічного мовлення з'явилося лише трохи більше десятка публікацій та кілька дисертаційних робіт.

Оскільки в діалозі інформація йде відразу кількома каналами, то зрозуміло, що синкретизм мовлення викликає й різноаспектні характеристики діалогу. Уніфікованої типології діалогів поки немає, тому в багатьох працях часто називаються різні критерії, що покладені в основу класифікації типів діалогу. Тип діалогу, безперечно, впливає на структуру його реплік.

Отже, теорія діалогу виходить за рамки мовознавства. Увага до діалогу виявляється скрізь, де є інтерес до людських стосунків, тому що з діалогом ми пов'язуємо уявлення про комунікацію, взаємодію, контакт.

Література

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М.: Сов. энциклопедия, 1966. – С. 132.
2. Борисюк І.В. Взаємовідношення раціонально-експресивного та комунікативного рівнів у питальному висловленні // Мовознавство. 1977. – №1. – С. 60-67.
3. Валюсинская З.В. Вопросы изучения диалога в работах советских лингвистов // Синтаксис текста. - М.: Наука, 1979. – С. 299-313.

4. Винокур Т.Г. О некоторых синтаксических особенностях диалогической речи // Исследования по грамматике русского литературного языка. – М.: Изд-во АН СССР, 1955. – С. 342-355.
5. Гельгардт Р.Р. Рассуждение о монологах и диалогах (к общей теории высказывания) // Сборник докладов и сообщений лингвистического общества. – Калинин : Калининск. гос. пед. ин-т, 1971. – Вып. 1. – Т. 11. – С. 28-154.
6. Девкин В.Д. Диалог. Немецкая разговорная речь в сопоставлении с русской. – М.: Высш. шк., 1981. – 160 с.
7. Йотов Цветан Драганов. Некоторые структурно-функциональные характеристики диалога (на материале современного русского языка): Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – М., 1977. – 26 с.
8. Кучинский Г.М. Диалог и мышление. – Минск: Изд-во Белорус. ун-та, 1983. – 190 с.
9. Леонтьев А.А. Высказывание как предмет лингвистики, психолингвистики и теории коммуникации // Синтаксис текста. – М.: Наука, 1979. – С. 18-37.
10. Республіканська наукова конференція, присвячена вивченню українського усного літературного побутового мовлення: Тези доповідей. – К.: Рад. шк., 1968. – 143 с.
11. Скребнев Ю.М. Общелингвистические проблемы описания разговорной речи: Автореф. дис. ... докт. филол. наук. – М., 1972. – 45 с.
12. Соловьева А.К. О некоторых общих вопросах диалога // Вопросы языкознания. – 1965. – № 6. – С. 103 – 111.
13. Трофимова Э.А. Приемы выражения взаимосвязи реплик диалогической речи: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – М., 1964. – 21 с.
14. Українська республіканська наукова конференція з проблем синтаксису українського сучасного усного літературного мовлення: Матеріали конференції. – Вінниця: Вінницьк. пед. ін-т ім. М.Островського, 1974. – 147 с.
15. Чахоян Л.П. Синтаксис диалогической речи современного английского языка. – М.: Высш. шк., 1979. – 166 с.
16. Чумаков Г.М. Монолог и диалог // Научные записки Славянского пед. ин-та. Серия историко-филологическая. – Славянск, 1957. – Т. 11. – Вып. 2. – С. 141-169.

17. Шведова Н.Ю. К изучению русской диалогической речи // Вопросы языкознания. – 1956. – № 2. – С. 67-82.
18. Якубинский Л.П. О диалогической речи. Русская речь // Труды фонетического института практического изучения языков: Сб. статей под ред. Л.В. Щербы. – Петроград: Изд-во фонет. ин-та практич. изучения языков, 1923. – Вып. 1. – С. 96-195.

Щербачук Н.П.

(Рівненський державний гуманітарний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА МОРФОЛОГІЧНЕ ВИРАЖЕННЯ ДЕТЕРМІНАНТІВ У ДІАЛОГАХ

Ускладнювальні синтаксеми, зважаючи на їхню комунікативну значущість для реплік діалогу, є неоднорідними за своїм значенням, способом утворення і засобами вираження. Тому виділення компонентів, здатних виступати у функції детермінантів з обставинним значенням, нами проводилося відповідно до специфіки використання тих чи інших розрядів у реченнях-репліках, особливостей морфологічного вираження цих поширювачів та значення для змісту мовленнєвої будови.

Семантична незалежність поширювачів підтримується автономним характером їх оформленості. Ці одиниці в простому неелементарному реченні діалогічного мовлення виражаються синтетичними та аналітичними прислівниками, формами непрямих відмінків, дієприслівниками з обставинним значенням: – *А чого тобі треба? – Я з голоду помираю, – пищить комарик* (В.Чемерис); – *Та я літом на одній нозі до його дострибаю!* (Панас Мирний); – *Де ж хлопці? – запитав Володько, не відповідаючи на її питання. – Сергій раненько приходив...* (Улас Самчук); – *Осоромивши її, ти не житимеш.* – сказав пригнічений батько (А.Тесленко).

Оскільки детермінантам властива синтаксична функція обставини, то природно, що цю роль виконують прислівники та дієприслівники, в яких відсутній формальний показник їх віднесеності до будь-якого слова. Саме незмінність такої категорії слів сигналізує про їх автономність. Однак ці ускладнювальні компоненти мають й інші форми вираження.

ЗМІСТ

Передмова	3
-----------------	---

СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Воробьева Л.М. Слово и его значение: к вопросу о внутренней форме слова	6
Чеберяк А.М. Комунікативні ролі автора і адресата у реалізації мовленнєвого жанру „відкритий лист”	9
Мандрик Н.В. Джерела східнослов'янських граматичних традицій (XI – XIII ст.)	13
Самборская И. Н. Функционирование образных архетипов в современном русском языке	17
Сербина Т.Г. Приемы использования логоэпистем в русскоязычных газетах Украины	21
Совтис Н. М. Фонетична й граматична адаптація українських лексичних запозичень до норм польської літературної мови	26
Смерчко А. А. Авторська трансформація фразеологізмів	29
Кондзеля Е. С. Перформативы как средства выражения побудительности в русском и польском языках	33
Степанова О. І. Про деякі параметри зіставних досліджень (на матеріалі української та російської мов)	37
Мединська Н.М. Вираження семантики дистрибутивності в дієсловах з подвійними префіксами в сучасній українській та російській мовах	40
Шульжук Н.В. Основні питання лінгвістичної теорії діалогу	44
Щербачук Н. П. Особливості функціонування та морфологічне вираження детермінантів у діалогах	48
Вовчук Н.И. Коннотативность поэтических новообразований ..	51
Лукашенко Ю. Національно-культурна специфіка номінацій жінки в польській розмовній мові	57
Ващук К. Емоційно-експресивна лексика у польській пресі	61
Сорока М. Віддієслівні іменники у сучасній польській мові (структурно-семантична та стилістична характеристика)	66
Любінська Н. Парадигматичні відношення дієслів руху в сучасній польській мові	70

Дем'яненко І. Фразеологія польського студентського сленгу (на матеріалі словника Kaczmarek L., Skubalanka T., Grabias S. Słownik gwary studenckiej. -Lublin, 1994)	74
Мичко І. Особливості вживання числівників у конфесійному стилі	78
Глодовська О. Мовні особливості казок О.С.Пушкіна	81
Примак Е. Речевої етикет в письмах А.С.Пушкіна.....	86
Кононенко М. Антропоними в романе М.А.Булгакова «Мастер и Маргарита»	90

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СЛОВ'ЯНСЬКИХ ЛІТЕРАТУР У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ

Матчук А.Л. Слово як феномен людського буття	96
Гнатів Т. О. „Українська школа” та Юліуш Словацький в контексті українсько-польського пограниччя	102
Миронюк В.М. Особливості хронотопу у творчості Марка Черемшини	105
Старух О.В. Проблема самоідентифікації жінки у повісті Н.Зборовської „Валя”	110
Синевич Б. М. Літературознавчий дискурс 20-х років: тексти і контексти.....	115
Нестерук С.М. „Неоміфологізм” в контексті художніх пошуків письменників ХХ століття.....	125
Матвейчук М.И. Лирическая проза о великой отечественной войне	132
Белова С.А. Особливості конфлікту та героя в романах Б.Акуніна.....	146
Мазяр В.В. Литературные портреты современников Н.А.Некрасова	152
Король О. Ю. Поетика лірико-автобіографічної оповіді в романі І.Буніна „Життя Арсеньєва”.....	155
Хмель В.А. Соціальні й філологічні аспекти творення антирежимного фольклору	161
Липинская О. «Евгений Онегин» А.С.Пушкіна как роман в стихах: традиции и новаторство.....	167
Дячук І. Своєрідність поезики Йосипа Бродського (1958-1972 років творчості).....	173

Басюк І. Проблема злочину і кари в романі М.Булгакова „Майстер і Маргарита”	176
Гончарук О. Гейне в українських перекладах.....	182

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Груба Т.Л. Проблема мовної особистості в сучасній психолінгвістиці та лінгводидактиці	187
Лещенко Г. П. Проблема формування комунікативної компетенції школярів у російській та українській лінгводидактиці	192
Свірчук Т. І. Проблема статусу соціокультурної компетенції у навчанні мов.....	197
Овдійчук Л. М. Взаємодія мистецтв на уроках української та зарубіжної літератури	201
Довгалець Л. Реалізація міжпредметних зв'язків на уроках української мови у 5 класах.....	205
Суहाцька Л. Особливості побудови системи вправ з розвитку діалогічного мовлення	211
Колосинська М. Комунікативна гра як засіб реалізації мети і завдань шкільної мовної освіти.....	218
Хомич Н. Вивчення життя та творчості Ольги Кобилянської у школі на основі особистісно зорієнтованого навчання	222
Шолудько О. Вивчення життя і творчості Василя Стуса у школі із застосуванням методу проєктів.....	227
Відомості про авторів.....	232

Наукове видання

М а т е р і а л и
міжвузівського семінару
„Слов'янські мови та літератури:
історія, сучасний стан та перспективи розвитку”

Упорядник – **Самборська І.М.**
Відповідальний за випуск – **Сербіна Т.Г.**
Комп'ютерна верстка – **Третяк О.Ю.**

Підписано до друку 21.11.2007 р. Формат 60x84 1/8. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 12,05. Обл. вид. арк. 12,05.
Замовлення № 25/1 Наклад 100.

У збірнику вміщено статті з актуальних проблем славістики викладачів та студентів – учасників Міжвузівського славістичного семінару. Основні теми поданих публікацій стосуються питань історії, сучасного стану та тенденцій розвитку слов'янських мов і літератур (зокрема української, російської, польської та чеської), а також методики їх викладання.

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

ББК 80.4

М 34

УДК [811 + 82] = 16

Матеріали міжвузівського семінару „Слов'янські мови та літератури: історія, сучасний стан та перспективи розвитку”. – Рівне: РДГУ, 2007. – 238 с.